

The Straight Path

Sponsored by Jake and Karen Abilevitz in memory of Jake's Beloved Parents, ז"ל לאה בת אברהם ז"ל & אליהו בן אבא ז"ל
and Karen's brother יהושע בן שמעון דב ז"ל

1) Avos, Chapter 2, Mishna 1

<p>Rabbi said: Which is the right way that a man should choose unto himself? One which is [itself] an honor to the person adopting it, and [on account of which] honor [accrues] to him from men.</p> <p>And be thou careful with a light precept as with a grave one, for thou knowest not the grant of reward [for the fulfilment] of precepts.</p> <p>Also, reckon the loss [that may be sustained through the fulfilment] of a precept against the reward [accruing] therefrom, and the gain [that may be obtained through the committing] of a transgression against the loss [entailed] thereby.</p> <p>Apply thy mind to three things and thou wilt not come into the power of sin: know what there is above thee: an eye that sees, an ear that hears, and all thy deeds written in a book.</p>	<p>רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם</p> <p>והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצות</p> <p>והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה</p> <p>והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין</p>
<p>He [r. Johanan] said unto them: go forth and observe which is the good way unto which a man should cleave?</p>	<p>אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם</p>

Gidon Rothstein
Thesis Advisor: Professor Jay M. Harris

ABSTRACT OF: WRITING MIDRASH AVOT: THE CHANGE THAT THREE FIFTEENTH CENTURY EXEGETES INTRODUCED TO AVOT INTERPRETATION, ITS IMPACT AND ORIGINS

The dissertation identifies and analyzes a fifteenth century shift in the hermeneutics of the third century Mishnaic tractate, Avot, known in English as Ethics of the Fathers. Relying on the distinction between *peshat* and *derash* already articulated in studies of Midrash, the study shows that Avot commentators before the fifteenth century read the text in ways that could constitute a *peshat* reading (best translated as a contextually accurate plainsense rendering) of the text. In sharp contrast, the fifteenth century saw the rise of "reading in" to Avot the way that *Midrash* "read in" to the Biblical text, particularly in the writings of commentators such as Mattathias haYizhari, Joseph Hayyun, and Isaac Abarbanel.

The dissertation defines the difference between *peshat* and *derash*, demonstrates the new hermeneutics of the fifteenth century, shows that earlier commentators offered only *peshat* readings of the text, and that sixteenth century commentators continued the new trend. It then searches for factors that led to that change, noting especially the roughly contemporary and similar shift in Talmudic interpretation-studied at length by academic scholars such as Daniel Boyarin and H.Z. Dimitrovsky-- credited to R. Isaac Kanpanton. The conclusion notes that the two significant changes in modes of reading point to the fifteenth century as a time period worth further study, as the mother of a self-conscious search for innovation in Jewish exegesis and thought.

2 פירוש רש"י על אבות פרק ב

Shlomo Yitzchaki (22 February 1040 – 13 July 1105), today generally known by the acronym **Rashi** (Hebrew: רש"י, **RA**bbi **SH**lomo **I**tzhaki), was a medieval French rabbi and author of a comprehensive commentary on the *Talmud* and *commentary on the Tanakh*

כל שהיא תפארת לעושיה. שנח לו והנאה וגם בני אדם נוחין הימנו: נ"א לעושה למי שעושה אותה: תוספת גליון. כל שהיא תפארת לעושה. כל דרך שהיא נוחה ותפארת למי שעושים אותה לאותה הדרך יברור האדם לפי שבידוע שזו הדרך שהיא נוחה לעושה: ותפארת לו מן האדם. שלכל העולם היא ישרה דאין לך דבר עבירה שיעשה אדם שלא יתחרט בו ויאמר בלבו מה עשיתי ויש לו בושת מבני אדם. אבל נזדמן לידי דבר מצוה ודרך ישרה ויקיימנה אז ישמח ביותר עליה וגם ב"א מפארים ומשבחים אותו

3 פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ב

Moses ben Maimon was a medieval *Sephardic Jewish philosopher* who became one of the most prolific and influential *Torah* scholars of the *Middle Ages*. In his time, he was also a preeminent astronomer and physician.^[10]^[11]^[12]^[13] Born in *Córdoba, Almoravid Empire* (present-day *Spain*) on *Passover Eve*, 1135 or 1138,^[14]^[15]^[16]^[17]^[18] he worked as a rabbi, physician, and philosopher in *Morocco* and *Egypt*. He died in *Egypt* on December 12, 1204, whence his body was taken to the lower *Galilee* and buried in *Tiberias*.^[19]^[20]

[א] מבואר הוא שהדרך הישרה הן פעולות הטוב אשר בארנו בפרק הרביעי, והן הפעולות הממוצעות, לפי שבהן יושגו לאדם בנפשו תכונות מעלות, ותיטב התנהגותו עם בני אדם, והוא אומר: תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם

4 פירוש רבינו יונה על אבות פרק ב

Rabbi Jonah ben Abraham Gerondi (died 1264),^[1] also known as **Jonah of Girona** and **Rabbeinu Yonah** (רבינו יונה), was a *Catalan* rabbi and moralist, cousin of *Nahmanides*.

רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם - בהעשות המצות הקב"ה מפואר בהן והן תפארת לעושיהן כי תפארתו היא תפארת אמיתית בבני אדם ולכן יברור לעצמו הדרך ההוא ותפארת לו מן האדם שיעשה המצות בזמן שנאמר [משלי ט"ו כ"ג] ודבר בעתו מה טוב. כי יוכל לעשות בזמן שלא יישר בעיני הבריות ולא יהיה לו פאר בהן ואין זה עושה מצוה שלימה כענין שאחז"ל כל העושה מצוה כמאמרה אפי' גזר דין של שבעים שנה מבטל שנא' [קהלת ח' ד'] באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה וכתב בתריה שומר מצוה לא ידע דבר רע. גם צריך להתנאות במצות לולב נאה טלית נאה ספר תורה נאה תפילין וכיוצא בהן בענין שיפארוהו בני אדם. וישבחוהו עליהן ורמז"ל פי' זאת המשנה על המדות לעשותן על דרך האמצעית שהוא דרך המובחר ותפארת לעשותו שמכינה לב טהור לאדם ומחדשת בקרבו רוח נכונה ותפארת לו מן האדם שילמדוהו לנהוג עם הבריות מנהג טוב ונאה וכמו מדת הנדיבות. כי [ישעיה ל"ב ה'] ולכילי לא יאמר שוע גם הפזור רע ירוע. ומי הוא הנדיב. אך האוהב את הממון ושומר אותו שמירה מעולה ומתיעץ בנדיבות ועושה סדר בהוצאה כדי שיספיק לו לעשות הטוב והישר במקום הראוי ולהנתן בו גם אין מדות תחת השמים כי [אם] על דרך האמצעות והן תפארת לעושה אותו ותפארת לו מן האדם (אך אם מעט ואם הרבה שניהם)

5 בית הבחירה (מאירי) מסכת אבות פרק ב

Menachem ben Solomon Meiri (1249 – 1306) was a famous *Catalan* rabbi, *Talmudist* and *Maimonidean*

רבי אומר כו' כל שהיא כו' יש מפרשים לעושיה על הקב"ה שהוא נקרא פועל ועושה (על) [של] כל דבר וייחס מילת פעולה על המדות דרך הרחבה כמו ואת הנפש אשר עשו בחרן כלומר אשר השלימו ותקנו עניניהם וכונת המאמר שיבחר האדם במעשהו שיהיה באותו מעשה נחת רוח לשמים ולבריות שפעמים יהיה פועל האדם רע לשמים וטוב לבריות ופעמים בהפך ועיקר הדברים שהכל מוסב על בעל מעשה ואמר שיבחר לו הדרך הממוצע שאם יטה לקצה הא' ממנה יקרא כסיל ולא יהא לו תפארת מצד המעשה בעצמו שהוא רע ואם יטה אחר קצה האחרון יותר מדאי אע"פ שהמעשה טוב לא יהיה לו תפארת אצל האדם אדרבא יחזיקוהו בחסיד שוטה המשל בזה אם יהיה כילי יותר מדאי לא תהיה תפארתו מצד המעשה בעצמו ואם יהיה מפזר יותר מדאי אע"פ שהוא מפזר לצדקות ודומיהן והמעשה טוב בעצמו מ"מ בני אדם לא ישבחוהו בכך אבל יהיה אצלם עניינו מותר ומין ממיני השטות וכן בכל הדברים

6 מגן אבות לרשב"ץ על אבות פרק ב

Simeon ben Zemah Duran, also **Tzemach Duran** (1361–1444) (Hebrew: שמעון בן צמח דוראן), known as **Rashbatz** (רשב"ץ) or **Tashbatz** was a Rabbinical authority, student of philosophy, astronomy, mathematics, and especially of medicine, which he practised for a number of years at *Palma (de Majorca)*.

אי זו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל החסידים הראשונים היו בוררים לעצמם מעשה טוב יותר על שאר מעשים והיו משתדלים יפה לקיימו תדיר אותו מעשה, יהיה מצוה מהמצוות או מדה מהמדות, כמו שהיו אומרים בענין המצוות, תיתי לי דקיימית מצות ציצית, והרבה כיוצא בזה הזכירו בפרק כל כתבי [שבת קיט א]. ובענין המדות, כמו שהיו אומרים לחסיד במה הארכת ימים, כלומר, אי זו מדה יפה החזקת כל זה הזמן שהארכת ימים, והיה אומר, שלא הסתכלתי בצלם אדם, רשע, והרבה כיוצא בזה

7) ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ב

Ovadiah ben Abraham of Bertinoro (c. 1445 – c. 1515) was a 15th-century Italian *rabbi* best known for his popular commentary on the *Mishnah*, commonly known as "The Bartenura". In his later years, he rejuvenated the Jewish community of Jerusalem and became recognized as the spiritual leader of the Jews of his generation.^[1]

כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם - שיהא נוח לו, ויהיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה, כשילך בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד משתי הקצוות. שאם הוא כילי ביותר, יש תפארת לו, שאוסף ממון הרבה, אבל אין בני אדם מפארין אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הראוי, בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו, אבל אינו תפארת לעושיה ואינו נוח לו, שהוא בא לידי עניות בשביל כך. אבל מדת הנדיבות שהיא אמצעית בין הכילות והפיזור, היא תפארת לעושיה, ששומר את ממונו ואינו מפזר יותר מן הראוי. ותפארת לו מן האדם, שבני אדם מפארים אותו שנותן כמו: שראוי לו ליתן. וכן הדין בשאר כל המדות

8) Rabbi Yosef Yaavetz (Spain → Italy, 15th, 16th Century)

וְעַתָּה חָגִיד דַּעְתִּי, כְּבָרְלֶכָה כְּחֵסֶד לְהַיְשִׁיב אֶת הַחֹשֶׁשׁ בְּמִדּוֹת, אֲמַר שְׂבֹא יִתֵּן סֵדֶר טוֹלֵל
חֵן יִתְחַבְּרוּ הַחֹשֶׁשׁ בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה, אֲבָל שֶׁלֹּא יוּכַל לְדַבֵּר דֶּרֶךְ פֶּרֶעַ בְּמִדּוֹת, כִּי
לְפָעַמִּים יִלְעָרֵךְ לְשׁוֹת מִמֶּה שֶׁאֲמַר כִּפִּי סֵבֵחַ וְחֻמּוֹן אִוֹ לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּךְ, וְזֶה יִהְיֶה מִצֵּר
לְגַבֵּם לֵב כְּפִי לְוֶרֶךְ הַשָּׁעָה. וְהִנֵּה קָם זֶה הַחֲדוֹן בְּחֻמְתּוֹ וְיִתֵּן סֵדֶר פְּרִיעִי לְכָל זְמַן וְזְמַן,
וְאֲמַר שֶׁהַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה אֲשֶׁר הִיא רְמוּזָה רַחֵם לִי יִבְחַר לִי הַחֵדֶשׁ בְּכָל עַתָּה וּבְכָל זְמַן.

9) פרקי משה על אבות פרק ב

Moses ben Baruch Almosnino (c. 1515 – c. 1580) was a distinguished *rabbi*; born at *Thessaloniki* about 1515, and died in *Constantinople* about 1580.

רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה וכו'. הנה יש לדקדק במשנה הזאת קצת דקדוקים וספקות. הא' מצד הלשון והוא שלא היה צריך להזכיר מלת ישרה, כי בשיאמר איזו היא דרך שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה וכו' ויבאר הדרך שראוי שיבור אותה האדם ידענו באמת שהיא ישרה. ואם היה אומר איזו היא הדרך הישרה שיבור לו האדם היה קצת מתוקן, אבל באומרו איזו היא דרך ישרה שיבור וכו' נראה שיש עוד דרך אחרת שהיא גם כן ישרה אשר אין ראוי שיבור אותה האדם. ועוד נראה שמלת שיבור אינה צודקת פה ומלת לו גם היא מיותרת, שהיה ראוי שיאמר איזו היא דרך ישרה שילך בה האדם כי מלת ברירה לא תפול רק בשני דברים טובים זה בורר לו אחד וזה בורר לו האחר. ואף אם היה אומר שיבור היה מספיק שיאמר איזו היא דרך ישרה שיבור האדם ולא היה צורך במלת לו...

ואומר שכונת רבינו הקדוש במשנתו זאת היא מכוונת למשנת שמעון הצדיק הראשונה, והיה הענין כי למה שראה ששמעון הצדיק שם חלקי השלמות ליסוד מוסד ואמר שהם קיום העולם, רצה רבינו הקדוש לבארם בפרטות ולבאר הדרך הנכון להשגתם בתחלת תהלת הפרק השני הזה. ולהיות ששמעון הצדיק לא בא לבארם רק לומר שעליהם העולם עומד, על כן הזכיר הקודם במעלה ראשונה, ואחר כך מה שהוא למטה ממנה כפי חלוף מדרגתם, והזכיר התורה ראשונה כי היא תקדם אל המצות והמדות האנושיות ואחר כך הזכיר העבודה שהיא רמז למצות האלהיות שהם קודמות למדות המדיניות ואחר כך הגמילות חסדים שהם המדות כנז

אמנם רבינו הקדוש היתה כונתו לבאר אותם כפי מדרגת פעולתם וכפי דרך השגתם והקדים ראשונה הגמילות חסדים כי היא תקדם בטבע באדם שהמדות הטובות יכינו אותו לקבל כפי הראוי העבודה האלהית, והעבודה היא גם היא תכין האדם להשגת התורה על נכון, ועל כן היה החלק הראשון מאיזו היא דרך ישרה וכו' עד ותפארת לו מן האדם רושם המדות האנושיות אשר קראו שמעון הצדיק גמילות חסדים. והחלק השני והוא אשר קראו שמעון הצדיק העבודה מהוי זהיר עד ושכר עבירה כנגד הפסדה. והחלק השלישי אשר קראו שמעון הצדיק התורה מהסתכל בג' דברים עד סוף המשנה, אשר בביאור הג' חלקים האלה יותרו הג' ספקות כל אחד מהם בביאור חלקו

ואמנם להתר הספק הראשון וישוב החלק הראשון נאמר שרצה רבינו הקדוש לבאר לנו הדרך הראוי שיבחר האדם במעלות המדות האנושיות בכל מדה ומדה בפרט ונתן כוללים לשיעשה אותם האדם כפי תנאי המעלה כפי הזמן, והמקום, והשיעור הראוי וכו'. וזה, כי הנה הדרך הישרה איננה נבחרת באמת בכל זמן ובכל דבר רק בתנאים ידועים לחכמי המדות, כי הצדקה או הנדיבות או ההסתפקות או הענוה והסבלנות וכדומה לאלה המדות האנושיות הנה אין טוביותם בכל זמן שוה ואין ראוי שיבחר האדם אותם ויעשה אותם בכל זמן, כי לפעמים הנדיבות הוא מזיק אם יהיה לאדם רע או בזמן בלתי נאות כי כל זה תלוי בבחינת הפועל שיבחון הזמן והענין והנושא אשר בו יפעל ותנאים אחרים כפי המעלה אשר לבבו יבין בתבונה ובדעת בכל מלאכה ופעולה שיפעל

נמצא לפי זה שיש דרך ישר כולל והוא הטוב במה שהוא טוב מצד עצמו כמו שהוא הנדיבות או הגבורה או הסבלנות וכדומה, אמנם אין ראוי שיבחר אותם האדם תמיד באופן אחד רק שיברר ויבחר אותה לעשותה בעת הראוי וכפי הראוי אשר בזה תפול ברירה על נכון ואז תהיה דרך ישרה פרטית. ולהיות שהברירה הזאת היא כפי מה שיראה ויבין האדם הפועל אותה והם תנאים מסורים לאדם הפועל שיפעל כפי הראוי ולא לפעולה מצד עצמה, על כן אמר שעם היות שיש דרך ישר כולל הנה הדרך הישרה שיבחר ויבור האדם לו בפרטות כפי השערתו שהוא רמז לתנאי המעלה היא כל דבר שהוא טוב לעושה, שתהיה ראויה לו ושיהיו לה כל תנאי המעלה, שאז עם זה יהיה תפארת לו מכל האנשים בפעולה ההיא כי בזה כלל רושם המעלה בפעולה הפרטית הראויה בכל פרטי המעלה כנז', וזה כי אם איש אחד יעשה פועל הנדיבות במקום שאינו ראוי הנה לא יפארוהו בזה האנשים אמנם כאשר יפארוהו על פעולתו הנה זה יורה היות הפעולה ההיא נפעלת בכל תנאי המעלה כנז

ואפשר לפרש עוד פירוש אחר בזה לישוב מלת לו, שהיה ראוי לומר ותפארת לה, כלומר, לפעולה מן האדם, כי באומר שהיא תפארת לעושה הרי הוא כאלו אמר ותפארת לו, כלומר, לעושה אותה יש לו תפארת בעבורה והתפארת מסתמא הוא מן האדם שמפארים אותו, ואם כן למה זה הוצרך לחזור לכתוב ותפארת לו מן האדם. אך כוונתו בזה כי הכלל בפעולה הפרטית נרשם במה שאמר כל שהיא תפארת לעושה בלבד כי בזה כלל לשתהיה הפעולה עשויה כפי תנאי המעלה מאחר שהתנה בה שתהיה תפארת לעושה אותה ביחוד. ואמנם להיות שהפעולה אף שתהיה נפעלת בשלמות כפי הראוי בכל פרטי תנאי המעלה אם לא יפעל אותה אדם טוב כי אם איש רע לא יאמר האיש ההוא שלם ולא זו הדרך הישרה שיבחר לו האדם, כי הטוב צריך שיהיה קנין קיים מתמיד בנפש השלם, על כן אמר שצריך שיהיה תפארת לאיש הפועל הפעולה ההיא מן האדם, כלומר, שיהיה מפואר מבני אדם ונחשב לאיש טוב ושלם, וז"א ותפארת לו מן האדם וכו'. ולזה הותר הספק הראשון בכל חלקיו

10 דברים פרשת ואתחנן פרק ו

(יח) ועשית הישר והטוב בעיני יקוק למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע יקוק לאבותיך

11 רמב"ן דברים פרשת ואתחנן פרק ו

(יח) ועשית הישר והטוב בעיני ה' - על דרך הפשט יאמר תשמרו מצות השם ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשייתן לעשות הטוב והישר בעיניו בלבד. ולמען ייטב לך - הבטחה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי השם מטיב לטובים ולישרים בלבבותם. ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך, ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר

וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור (שם פסוק יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם פסוק טז), לא תקלל חרש (שם פסוק יד), מפני שיבה תקום (שם פסוק לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח א), ואפילו מה שאמרו (יומא פו א) פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר